

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
или 1 КРУНА

Прегилату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТИТЕЛЈЕ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 15 НР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 НР. ДИВ.

ЗАОСТАЛИ ТИЋ

— Јови Илићу —

Озбиљног, суморног лица корача по истој стази
К'о неки намрштен труид из старог германског
доба;

Пролази путем, којим нараштај нови гази.
Дуж кога време у току наниза гробак до гроба.
Одавно минула младост, уз жице медене лире
Зујка студени лахор са оне стране света;
Под њом љубица бледа и свели босиљик мире.
По њојзи кроз мрежу сиву шарен се паук шета.
На хладној и пустој стени одмара соко крила.
Из којих су времена нашег чупали ветри пера.
Како је прошлост бујна лепша и слађа била!
Како је на боље дане ташта и празна вера!
Соколе, што оком мутним погледаш кроз магле
наше,

Твоја нас напушта муза — то дивно и страшно
чедо!
Редови наших старих ах, гледај — ни за шта
паше,

Према светлости њихној потомство тако је бледо!
Не презри унке млаке, већ пусти сузу сада
Дубоко на сломљен мач и перо што мукло ћути!
Да ли ће гранут' сунце и јавом постати нада?
За сада још су мраком скривени наши путеи!

Божа С. Николајевић.

ДВИЈЕ ПОДВАЛЕ

— Стеван Милијевић —

— Понеси, Вељо, још литру! И мени — по
киле! Дај, учи, вина! Испеци, дете, 4—5... Дај
туце кави: шта ту да ситним. Еј, мејанџија!
Машине...!

— Сад, сад! Таки! Одма! Изволте! Ето, ето!
Узми, дете, ове чаше! Носи још један филџан!

Мало се што друго могло разабрати у Ве-
љиној мејани осим оваког жагора. Само што још

по неки накриви шубару на десно око и мецко
пјевуцне. Гуша га изда и заћути, а многи то и
непримјети. Његов се глас разаспе нечујно по
мејани као оног у пустињи.

Мејана је пуна гостију. Овђе 3—4 цакају,
пијуцкају и пуше; онђе 5—6. И тако, како за
којим асталом. Негдје мање, негдје више. На сред
мејане се раскорачио Милош Ђока. У руци му
флаша а под ногама његова дубока шубара.
Сагне се да је дохвати и мал' не цјелива мајку
земљицу. Насандаљи је некако на ону разбару-
шену и неошишану косу, па чини мени.

— Јес! Јес, господине! Јес! славе ми! Ми
смо Ђоке од велике „карилеле“ (каријере). Од
нашег је племена било и јунака и „чиновника“.
Јес! Јес! славе ми! Мој је брат, о' чиче, био поп
и члан „историје“ у Београду. Јес! Јес, славе
ми! — Еј, газда! Камо свирачи, море? — Знаш
ти да Милош Ђока пије? Он пије он ће и да
бије. Јес! славе ми.

Опет тресну шубаром о земљу и ошашоврља
онамо Вељи.

До мене, за истим столом, су се нешто са-
шаптавали мој један Борчанин и дућанџија Цинцо
из Бошковица. Ништа им нијесам могао разумје-
ти јер су крили и увијали. Мора да су нешто
важно говорили. При свршетку говора Цинцар
потезе кесу; извади банку и пружи је Борча-
нину Животи рекавши:

— Али ако не'тедне —?

— Не бери бриге! Кад ја кажем — ти
знаш...

Чини Живота и тутну банку у џеп, а на
ме намигну.

Цинцо викну још двије слађе кафе. Попи
једну. Плати рачун, па скочи.

— Лаку ноћ!

— Лаку ноћ!

И изгуби се у мраку.

С поља дуну ладан вјетар. Лампа затрепти и
заљуља се као да се ругала глави Милоша Ђоке.
Дим од дувана диго се као магла у долини, а у
пећи букти ватра попут жељезнице кад из да-
лека тутњи.

Један по један стаде одлазити вичући: лаку ноћ; а за њима Веља: Притварај, утеће ми прасе!

Дуго се и ја, па се упутих са Животом кући.

Хо, брате, како је на пољу. Изведрило се као стакло. Мјесец изронио на површину овог плавог покровца, па се искривио и чисто нам се кези. А звјездице некако зашкиљиле, па по кад и кад трепну очицама. Ладан вјетар лијепо одрезује. Употребрио сву своју моћ, па је рад и ово прња снимити с нас, те да нас пробије с банде на банду.

— Устока.

Чини Живота.

— Ја.

Уз пут ми Живота исприча како се Цинцо загледао у Ројку Лешину. Дао му банку, да му провадацира, а обећ'о му, вели, дати још двије.

— Па?

— Па, гледаћу да му дигнем и оне две.

Мени жао би Ројке. Дјевојка да јој у цијелом Борку нема пара. Оћеш љепотом — љепотом; оћеш поштењем — поштењем; радом — свачим. Богата, а јединица у оца.

Још ми је жалије кад се сјетим, да јој је отац одобрио нек пође за својим срцем, па макар за црног циганина. Она изабрала једног, к'о кртица вриједног, сиротана Сретена. Једва чека да се врати из касарне, па да их отац благослови. За то су Сретена одавно прозвали уљез. Али, ето де. Ђаво ни оре, ни кспа, но о злу ради.

Да је бар Цинцо какав. ајде де, ни по муке. Али мог'о би јој отац бити. А ружан — као седам смртних грехова! Ко кад је ђаво од њега решето правило.

Облетио Живота око Леше, а он одговара: Ето цуре, па шта рече. Облад'о око браће јој. Али они не дају ни зуба помолити. Обиграва'о око Ројке; ал ни она не да ни пробијелити.

Чу то и Цинцо, па му мука премук. А ни Бошковчанима није мило, јер су ради били да превуку најбољу борачку мираждинку и чим било освете се Борчанима. Јер знате: сва села гледају крвавим очима на Борчане. А и јесу шерети.

Живота се пожуре, те јави Цинци нек дође са неколико другова туј и туј и очекне. Он ће им, вели, измамити дјевојку и предати.

Цинцо једва дочека и дође, а Бошковчани изиђу до недомак шевара да дочекају сватове.

Живота све полако међом доведе дјевојку и да Цинци, а овај њему двије банке.

Подиге се кита и сватови, али све тихо и испод жита, као да иду гором Романијом. Дјевојка чила и весела, а Бошковчанима зачудо како се могао пронијети глас, да неће, кад је овако весела. Кад загазише у шевар, ал Борчани заузели бусије с обје стране пута. Припуцаше из пушака. Чим „дјевојка“ то чу рече: То су моја браћа дочекала, па изишли да ме отму.

Сад ни како напријед, ни како натраг. Истом из честе испадше два наоружана Борчанина, па чине дјевојци: Скидај то са себе!

„Она“ свуче са себе женско одијело и оста у мушком.

— Милан, Живстин брат! повикаше Бошковчани и полетише да га бију, ал осу ћор-плотун из шевара. Они замагле куд који.

Борчани их испрате до на Вис подругујућим се. И врате се пјевајући. А они да попуцају од муке.

И до сад су Борчани подваљивали околним селима, али овакве подвале није било од како је гавран поцрнио. Ко ће ову срамоту преживјети? Да се освете... Аја. Зар њима се осветити? Може; али ко је бацио главу у торбу; или се луди' гљива најео.

Сва их села мрзе, али их сви клоне. Јер ако је приметити чарку, па побити се: они су први; ако је кога насадити: они готови; ако — шта год оћеш.

Нема тога ко ће кроз Борак проћи, а да га не додирну. Или ко зауставити кола, па их здрава оћерати... Боже сачувај! Поваде му чивије; сломе му лијевче, ја шта било. Коњанику одапну колан, или му наспу коњу паприке у нос. Најпослије, ако што почне зврнати: јадна му је мајка. Издеветају га ражњевима к'о вола у купусу.

Они се међу се свађају и мире, бију и грле, боду и љубе. И нико их никад не чује, нити се они гоне по суду к'о једни. Јок. Они то међу се учине.

У њих је избијено око — три дуката; разбијена глава двије банке; пребијена рука — два дуката; убод у прса дукат, а у бедру — банка и по врх свега — ракија. Кад се измире онда сједу пити. Изнапијају се, па се онда друга два побију. И тако те „славе“ има вјечито у Борку. Још мало, па ће по измирењима и доба рачунати.

Пију ли — пију; бију ли — бију; али и раде ли — раде.

Чим у ливадама пане један откос: одмах се са све стране чује гдје ударају чаканци и бабице. Док се запара једна бразда: сви за плугове. За то они најприје оборе ливаде; пожњу жита и узору њиве.

А платише, поштењаковићи и дочекни да им нема пара. Крви ти своје уточити; само не смијеш бити старији и паметнији од њих.

То је све знао и лукави Цинцо, те покрив'о своју срамоту. И заборавио би он то, али жао му пара. Њих не може прегорети, те је све глед'о прилику да се како било састане са Животом, да бар поврати 15 динара.

Као уз пут сврне се он једаред Животиној кући. Баш некако о Ројкиној свадби. Живота га угости и каже да нема пара.

— Него ћу ти вели, дати једно назиме. Помршаво је али је слатко — рано, па ће се добро угојити.

Кад се смрачило: он упрти цак и у њему
завезано назиме, па кући

Код куће одријеши цак, а из њег цукела, па
Цинцу за руку и побјегне.

НАЈЛЕПШИ ЧАСАК.

Sully Prudhomme

Најлепши часак љубави
Није у нежном тепању, —
Свакога дана прекидан
Мине у тихом ћутању;

Потајно срца куцање
Кад исте мисли издаје,
А свету, овом чини се
За друго једно не хаје;

Тренутак када дрхтање
Рука и рука осете,
И ситне стране у књизи,
Несвесно очи прелете;

Кад погле: љубав шапуће,
А нема уста говоре,
Ко мајске руже пупољак
Срца се сама отворе;

Поштујућ' када признајеш
У часу праве нежности;
Љупкошћу, мислиш опијен,
У њеној да си милости.

II

БЕЗ РОДА И ПОРОДА

ИЗ ИСТОРИЈЕ САВРЕМЕНИХ ЉУДИ

— ИВ. ВУНИН —

I

Намучен и сувише преко дан, спавао сам испрва
тврдо, а после сам већ сањао. На некаквој сам станици
тумарам по шинама, између локомотива и вагона, тражим
Зинина мужа, да га одмах, пошто-пото уверим, да му не-
пријатељ нисам ни најмање. Волео сам Зину, али сад не мис-
лим на себе, него само што јој желим среће, и осећам само
најискреније пријатељство према њој. Па као ја му то
говорим, а он се одмиче све даље, не видим га јасно,
док' моје осећање према Зини пораста, распирује се;
мрак се спушта некако дуж ходника, слабо осветљена;
низ вагона види се лепо, — и полази, осећам како др-
шће подамном. Међутим некаква стасита и лепа девојка
прекила ме у говору и веселим шапатом зове ме и води
све даље уским ходником. „Зина!“ говорим јој молећи
и страшљиво, обамирајући од тешке радости... Она идући
обзире се на ме с необичним и веселим осмехом, од

кога ми се срце стезало, и тајанствено ми вели: „полако
почекај!“ и даље иде. Али већ јелва је достижем, а при
изласку, кроз врата, мрачи се, вагони се мичу вукући
и мене за собом, и падају све ниже и ниже, као да се
сама земља под њима спушта, по нагибу. Радост, страст
и очајање у мени расту и снаже се толико, да се ја још
последњи пут напрежем да викнем, — и тад се пробудим.

Тако се започео овај дан. Пренувши се од сна
олахнем из дубине груди, и дуго сам укочено гледао, као
да ме зачуђава што је у соби мирно и тишина. Разданило
давно, капци на прозорима отворени, на часовнику девет
и по... Узбуђење од сна ишчезава, и уступа место све-
сти и стварности. Какве сам то глупости сањао. И шта
ли ми то напомињу, нешто немило, и не обично редовно
Ах, да! Јуче се Зина венчала с Богаутовим... Дакле, нема
сумње, прегрмела ме та дуга и тешка болест, а моме је
роману сад формални крај!

Сад већ тврдо верујем у то. Истина, одавно сам
знао све, али и поред тога редовно сам похађао Сојмо-
нове. Данас је четвртак, — дакле то је било у недељу...
Смешно, како све то испаде некако изненадно! Мислио
сам, да то вече мирно проведем у породици, на коју сам
се већ навикао. А кад тамо, — тишина и мрак у свој
кући, Александар Данилић сам седи у сумрачној соби,
усиљено пуши, сипље јаче него обично. Тек што се по-
јавих на прагу, а он ме почека неприродно, равнодушно
разјашњујући случај:

— Катарина Семјоновна и Зина нису ту, отишле
да купују... Велика сеоба народа, што веле... — иронично
настави, пошто се издувао... Спремамо се за породично
веселење... Сад се, знате, врло нечујно такви породични
догађаји свршавају... Нека само све иде побрже, послено...
До виђења!

Хоће да ублажи своје речи, али ја га разумем, и
бринем се само за једно: да што боље уђем у његов тон,
да што пре и што достојније идем одатле.

И одох, утучен, као из куће изгнат. Да заглушим
осећање бола појачавао сам намерно своју мржњу и пре-
зирање према тим свадбеним спремама. Тумарао сам по
граду. Сретох и младожењу у колима. Зауставим се, сме-
јем. Вози се, лудак на туђим колима, и задовољан је!
Виђа се у туђој породици као домаћин, и није га стид
од оних шваља и везиља, које су све собе претрпале
тквом и кројевима! И њу није стид, још је весела и
срећна! Шта је њој стало до моје пометње и збуњених
осмејака, и моје патње?... Па онда — мртвило, помрчина,
па осветљена црква, тишма по трему. Кола долазе, на-
кицошен позорник сав се загрејао од ревности, да одржи
ред у церемонији... Церемонија се и свршава у пример-
ном реду!

Али сад огледи моји да мрзим не пођоше ми за
руком. Као у сну одем на дужност, а једна те једна ми-
сао на Зину, на свадбу, мозак ми збуњивао. Па још и
та Јелена! Шта сам ја крив што она није равнодушна
према мени? Знам да је сама, измучена трчањем по
часовима, знам да је оставила породицу, родитељску
кућу, и живела за кришку хлеба; али бар има неке мете,
зна шта хоће, има и наде, снива о курсевима, о науци,
о неком бољем животу. А ја сад немам никаквих мета,
а њој је слободно било да машта, како ће и мене при-

вући уза се и повући собом! Увек весела и живахна иначе у последње доба пак страшно се изменила. Према мени је часом сѣтно умиљата, а час мршти се као да је што боли. А кад сам јој оштро изјаснио, да идем одавде, она се тргла, поплашила се, погледала ме зачуђено, па онда се непријатно-скромно осмехнула, и једва промуцавши: до виђења, отишла... Расејано сам гледао за њом.

Сумрак наступа. Пренух. Минут по минут, поступно сликам својим уображењем све, што је требало у цркви да буде, и саживљива злоба, па и некаква страст према Вини раздира ми срце. Плачем и молим некога незнанога да се сажали на мене. Кад би она овог часа дошла! Полудео бих од среће, ноге бих јој целивао... Час-час, па бих да јој одем, да од ње тражим спасења од своје туге. Али она ме је баш и мучила! Излаза нема, само се вртим по својој соби... Оштар бол умину мало, стишава се. У том се и смрче сасвим; звук црквеног звона још се, у последњим тоновима, љуља над градом. Знам, да се досад већ све свршило тамо, у цркви. Оштар бол замени се тупим и потмулим. Тврдо заспим...

Опет свану, нов дан, али лакше ми је. Баш је добро што се пробудих. Снивао сам нешто, што се чудновато спаја са овим, што сам последњих дана преживео. Али је тај сан већ и последњи одјек свега тога. Морам устати, ићу ћу ма куда...

Тек ваљда ћу је још кадгод видети? А шта ћу и с Јеленом?

II

— Господине, одјекну испред врата глас Одаркин — могу ли донети самовар?

— Кроз пет минута, одзовем се лениво. Право рећи, није да је добро тек то, што сам се пробудио, него што је свршен онај сан. Поново заспати, мирно и дубоко, било би врло утешно, милостиво. Али сан ми не долазаше. Дакле ваља устати.

Дуго се хладном водом умивах, па онда се лагано облачих као размишљајући о нечем; а шта, о чему, не знам јасно ни сам. С оне стране зида чује се како газдарица малоруским брзањем ружи куварицу. Мимо прозора меким топотом пројездише кола непомостану улицу а прођоше два семинариста лупајући ципелама по дрвену тротоару. И ја сам треба да сам на дужности, и од кад још; али већ је два дана како на њу и не мислим, па извесно нећу ни данас ићи.

— Истина, господине ви ћете данас ваљда отићи?
— упита Оларка улазећи у собу са узаврелим самоваром у рукама.

— Шта? — махиално упитам, и сећам се, дуго сам је гледао не одговарајући јој... Да, мишљах. Зина ће зацело данас отићи с мужем на Крим... Дакле морам и ја отпутовати одавде... Каква посла сад и имам овде, у овој досадној и хладној паланци? Време је на послетку да отпочнем спокојнији живот!

— Отићи ћу вечерас, одговорих јој напослетку, тврдо и скоро срдито. — Свакако!

Оларка на врата, ја попарим чај, д-ведем у ред своје одело, а неколико пута прођем по соби тражећи с кога краја и како да почнем своју припрему за пут. Но врата се од једном опет отворише.

— Имате писмо, изненадно проговори писмоноша с прага, хитр — стави руку на качкету и оде.

Узнем писмо брзо. — и разочарах се. „Молим те немој сутра никуда ићи. Потребно ми је озбиљно с тобом да поразговорим. Ј. Д-бронравова“. Право женско писмо, помислим готово пакосно. Не иди, озбиљно да поразговарамо! Савршено не разумем, шта ја могу да јој кажем! Жао ми је ње, али шта сам ја крив у том глупом стиц-љу околности.

„Момче љуби лепотицу, она љуби неког другог, а тај други неку другу!..“ Стара прича!

Узрујан бацити писмо на сто, и опет се спустим у наслоњачу.

Дан облачан, ветровит, — крај септембра, — ветар носи улицом прашину и лишће. Кроз отворено оканце на прозору долеће шум устрептаних топола. Улица, у којој сам врло једноветно живео скоро две године, пуста тиха, пуна дрвећа. Дрвеће на булевару и крај тротоара, већ је маторо и разгранато. Њихово сухо лишће шуми, ветар гони облаке прашине, и мете их час на једну, час на другу страну... Пре пет месеца, за време топлих априлских дана дрвеће беше окићено зеленим ситним лишћем, плаво небо провиришаше између врхова, ја сам под њима лутао газећи меку и влажну земљу, нечему се радујући и осмејкујући!

Пет месеци... Сам себи кажем тврдо, размишљено, да сам тих пет месеци проживео врло глупо. Још лакше ми је да се сад о том уверим, јер ја сад не само што Зину не волим, него се са стидом сећам свога понизног положаја према њој, и свега, што сам јој онако искрено говорио. Сад врло јасно видим како је мој роман савршено ништаван догађај.

(наставиће се)

УТВАРА

— Арман Силвестр —

I

Да ли вам се допада да ме данас пратите до под светло небо дивне Шпаније; до оног краја, где руже никад не прецветавају и где се све на вас смеши у блиставој природи?

Не говорите о дужини пута — ми смо већ стигли; бар тако се чине шетње у мислима, које су најјестиније у колико ја знам, а и најмање су изложене опасностима.

Ево нас у Виторији, у дивној варошици, где се ви заустављате са мном, потпуно задовољни.

Ноћ је најдивнија на свету, а светло небо осуто безбројним звездама.

Све се умирило, само пробија светлцање кроз прозор на кући доктора Флерантеса, једнога од најславнијих лекара у земљи, с којим хоћу одмах да вас познам.

Домаћи мир ислуженога професора ремете две брига, без којих би он проводио остатак свога живота у потпуном миру и срећи. Иначе, стању лекаревом може се завидети, јер је он могао учинити хиљаду глупости а

ни најмање да не буде за то прекорен; могао је убијати људе до миле воље, надавајући никоме рачуна.

Али он нема среће у следећем: доктор има нећаку и грдну главоболу око њеног удомљења; даље, има још и врт, кога пољски мишеви страшно пустоше, на велики његов јад.

Збиља, знате ли шта ради доктор иза оног осветљеног прозора, што га ми спазисмо? Слушајте! Он саставља, при угодной тишини у својој лабораторији — по мало је и апотекар — неку отровну течност, да би се једном курталисао тих малих глолара, што његовом цвећу не давају ни да помоли своје мирисне главице.

Доктор Флерантес справља раствор фосфора, који треба најстраховитије да помори његове многобројне непријатеље.

Доктор, радећи са највећим задовољством помишља на страховите муке малих четворonoжних несрећника.

Кад-кад, падне му на ум и његова нећака, лепа Пепа, која на сваки прст имаћаше просилаца, али ипак непрестано оклева са избором мужа.

Може бити да има и право, јер је она дивно створење; истина, мало и људљива, али ипак уображена добра и племенита срца.

Нећу вам дуже крити тајну, зашто лепа Пепа одбија све из реда проице: она воли, воли некога свога рођака, коме је срећа била окренула леђа и који се из свога завичаја виноу далеко у свет са заклетвом, да се пре не врати, док не стекне толико, да може понудити своју руку лепој рођаци.

Овај мали роман о рођаковој верности, не знам ког шара земљиног, сматра доктор као девојачку сањарију и ништа више, те из дана у дан предлаже својој људливој нећаки најбоље партије у Виторији, али је досад није могао никакo приволети да коме пружи своју руку.

Како Пепа стрпељиво очекује свога рођака и само свога рођака, ипак је лекарева кућа опкољена ноћу гомилом гитариста, који по шпанском обичају полажаху да уздишу у својим серенадама, под прозорима најлепше девојке у месту.

Њихова је музика редовно доводила доктора до ужасне јарости, јер ови звучни и хармонични љубавни уздицаји теку за њега права мора.

И у колико је он мрзео и гневно гонио Пепине обожаваоце у толико их је Пепа с великим задовољством слушала, јер њена сујета биваше поласкана овим звучним признавањима њене лепоте.

Ви познајете сада, као и ја сам, узрок забринутости изврснога човека, баш у тренутку, кад спрема нову смрт својим страшним непријатељима.

II

Сала, пошто смо се с њим познали, сада нас ништа више не спречава, да доктора оставимо нека и даље ужива у свом раду, а ми да тркнемо до једног другог убавог кутића ове варошице. Истина месташице је податско, чак на крају предграђа, одакле почиње укусна стаза, платанима засађена, што се пружа далеко у поље.

И тамо се такође још бли.

Снажан младић, лепога изгледа баш удешава своју мандолину, а младо девојче, црне косе као ноћ, рони сузе и молећиво погледа лепога младића.

То су Јозе и Лота.

Који Јозе? — Јозе, један од највештијих младића у месту, који на својој мандolini најумилније уме испевати љубавну песмицу под прозорима какве лепојке, један углед свију љубавника те варошице, врло задовољан самим собом и пун сујете.

А Лота? — Лота му је заручница и из дубине свога млађаног срца воли тога уображенка: иначе, сирото и наивно велико дете.

Јозе је, истина грдно горделив на свој уметнички дар, али иначе није рђав дечко. Збиља, сиромах младић имаћаше још једну бубу у глави: често помишља да се у њега може заљубити и каква цурица богата и од високога рода, јер његова Лотица немаћаше ништа друго до својих сјајних очију и осмејка сличног расцветавању цвета.

Најбоље је да вам одмах кажем: Јозе је подигао своје очи баш до лепе Пепе, нећаке докторове, и у овоме часу има намеру да тркне до њених прозора, те да на прагу њене собе отпева какву љубавну песмицу. Сала удешава мандолину, која ће пратити његов глас.

Узалуд га Лота преклиње да се мане тих ноћних шетња. Зар није она у пола већ његова женица, коју он познаје од детињства, која је била и која остаје његов верни друг и у добру и у злу, и која је сневала увек исти сан: да види њихов живот вечно ујелићен? Зар Јозе може с другом бити срећан? Она му све то рече најдирљивијим гласом на свету, с јецањем у гласу и с немоћним претњама, које би сваки други услишао само не сујетни Јозе.

— Знај, узвикну најзад Лота, ако и даље продужиш удварање тој младој девојци, ја... ја ћу се убити.

Јозе само слегну раменима, јер се био сав предао да његова мандолина ла добро „ла“. Да ли у том тренутку помишљаше на безнадежну љубав?

Он припадаше оној љубазној врсти скептика, којима Шпанија изобилује данас тако добро као и ми. Жорж Санд је дивно нацртао, у својој *Клодији*, ту врсту простих грађана, што не верују ни у шта и који погледају као на ситне душице оне, што допуштају да се поводе по откупцајима свога срца.

Међутим, сам удес среће у доби овога заноса чини нас бољима, у пркос нама самим и даје нам блажене тренутке среће и радости због слатке тајне срца.

Јозе је био дакле од оних, што јавно признају да презиру све то. У ствари, он није био тако покварен, као што хоћаше да изгледа.

Јер ја вам се ево заклињем: да је он озбиљно узео претњу Лотину: да ће се убити, — добро би се чувао да га не однесе ђаво под Пепине прозоре.

— Остани, молим те, зајеца последњи пут Лота!

Он се обрну око себе на пети, једним покретом руке пребаци гитар преко леђа и замаче ка кући Пепиног ујака, необрћући се никако.

Очајна Лота остаде, главу подбочи рукама и утону у неке дубоке мисли.

III

Рекао сам да време буде величанствено. У млакој ноћи осећаше се мирис цвећа, који опијаше душу.

Јозе је осећао у себи велику али грешну храброст.

Њему се тога дана беше причинило, да је лепа Пепа баш на њега погледала, с дражесним осмејком, при излазу с вечерње, а добро при том знађаше, да је Пепа одбила све просиоце из реда.

Ех! ех! ко зна? Може бити да Пепа баш због њега одбија остале.

Нашега певача серенаде бацише у сањарије не само лепе очи Пепине, већ и нешто стварније. Знађаше да је доктор богат и да ће једнога дана све своје имање оставити својој нећаки, јер му она беше сва фамилија. Уместо да с Лотом проводи мучан и бедан живот, живеће угодни од женине ренте, а паланчани ће се чудити његовом грдном скоку, јер беше сиромашан као циганин, а и сваки га као таковога познаваше.

Ко зна још? Можда ће после постати и алкад (судија) он, Јозе, што негда у детињству вођаше козе, држећи се за руку с Лотицом, као што чине малишани и с којом је заједно пио воду с лишња дивље јагоде.

Неблагодарник, који може заборавити чарну идилу из млађаних дана, која би му требала да изгледа најмилијом сликом у будућем животу.

Ах! како су људи каткад заслужни презрења у тој борби богатства.

На путу, идући дугачким корацима, Јозе се баци у слатке сањарије. Његова бујна машта створи пред његовим очима дивне дворе, све окићене драгим каменовима. Уживаше у уображењу, како је већ постао велики господин, а од песама црчкова, који, сакривени с обе стране пута; нарушаваху ноћну тишину, учини му се да слуша победне химне, којима се слави његова нова срећа.

С овако славољубивим мислима стиже Јозе најзад до куће Пепиног ујака, а пред коју сам вас одвео мало час.

Дал' да вам кажем праву истину? Па добро! Пепа не спава. Она из дубине свога млађаног срца воли ове серенаде, које доктора доводе до јарости, али се она ипак при овим ашиковањима никад не огреши о девојачку чедност. Беше то невина кокетерија мале девојке и ништа више.

Ех па и каква би то била девојка, која би остала неосетљива код овако умиљних песмица, у којима се певају њене чари, а нарочито, када је у певача још и диван глас.

* * *

Казао сам ја да Јозе има умиљан глас, сем тога да је и велики вештак на мандолини.

Немојте мислити да је Пепа заборавила свога рођака, поред толико својих обожаваца! Боже сачувај! Успомена на њенога драгана у туђини стоји јој једнако драга и мила, али у овим невиним знацима пажње према њој, она налази мало увесељавања, што јој не може прибавити близина њенога поштованог ујака, који је истина чувен хемичар, али при том и до зла Бога досадан човек.

Јозе чим стиже, скиде с леђа гитар и опроба га; пређе преко жица тихо и некако веома тајанствено, сасвим према своје душевном расположењу.

Занешени Јозе не би може бити имао тако победнички осмејак на уснама, да је могао видети гримасу

на лицу доктора Флерантеса, који се указа на први акорд његове свирке.

Доктор ипак остаде миран, само оле до чесмице, која беше у углу његове лабораторије и ту натаочи пуну чинију воде.

Ману се и справљања фосфорне течности за мишеве, већ се врати прозору и ту поче пажљиво мотрити.

IV

У том тренутку, Јозе запева прву строфу своје песмице у којој поче описивати свој жарки пламен. Певач дивно и узбудљиво извиђаше своје ваје, а и Пепица у својој соби закључи, да је песма заносна.

— Животиња! — промрмља доктор, кршећи прсте; ако је моја нећака булна заиста ће имати да чује много што шта од овог дрекавца.

Јозе, топећи се сав од миља, пређе по други пут лаким пером по малдолини и поче, мало после другу строфу, страснију од прве.

Стрпљење професора Флерантеса дође до врхунца; и кад друга строфа би свршена, једним ударцем прста отвори прозор и нагло просу пуну чинију на главу страшнога певача.

— Држи хуљо! То ти је за твој жарки пламен, — узвикну он.

У истом тренутку одјекну врисак на улици, — врисак, који доктора ужасну. Он побледе и у мало се не обнезнани.

У својој бесној јарости грдно се преварио: не беше просуо воду кроз прозор, већ фосфорасту течност, коју је наменио мишевима! Несрећник, кога је полио, требаше да буде ужасно изгорен.

Доктор беше извршио убиство и незнајући!... Онај очајни узвик!... То сигурно беше узвик за осветом!...

Жртва ће одмах поднети тужбу против злочинца!... Биће одлучен пред суд и неминовно осуђен!...

Ослепити једног шпанског гитаристу!!!
Па чега ће после доброга остати у овој дивној земљи, кад постану слепи њени гитаристи, који чине те су ноћи у Шпанији тако бајне.

Сиротог Флерантеса поче гристи ужасна грижа савести и све клецајући одмили до Пепине собе, која се такође грдно ужасну на причу овог грозног случаја.

V

Ви сигурно држите, да је докторов непристојни туш спржио једнога Јозеа? Варате се. То би заиста право било, бар по моме мишљењу, али богиња правде одавно је окренула леђа лепој Шпанији.

Да, варате се, јер тај убиствени плусак није плуснуо Јозеа.

Па кога, пошто је неко гласно јавнуо у тихој ноћи?... Кога?... Бедну Лоту, која је, гоњена очајањем, пошла по неверниковом трагу и стигла га под прозорима лепе Пепе, баш у тренутку када је врли Флерантес почео да остварује своје хидрауличне фантазије.

Сиротој Лотици срце беше препуно јада а очи пуне суза

Јест, она је сиротица све примила. Али хоћу одмах да вас разуверим и да вас не оставим и даље у уверењу, да је провиђење могло сасвим напустити добру Лотицу.

Растоп, што га доктор Флерантес направи не могаše још убиствено утицати, јер једињење не беше још потпуно сазрело. Истина, сирота Лотица осети неко боцкање по лицу, кад је течност поли, и то беше узрок, што јој умаче онај болни крик, али течност ни најмање не нашкоди њеним сјајним очима, њеном носу и њеним ружичастим усницама.

Срећна Лота! За претрпљени страх и не баш велики свраб биће богато награђена.

Овде је место, да се исприча једна сасвим неочекивана последица овог догађаја, а то је баш и суштина саме приче.

Ви сигурно знате за фосфорову моћ: да у мраку светли. Многи је од нас запао ту појаву, гледајући, ноћу, неке беле и димљиве трагове о својим ноктима, преко којих је раније превукао палидраце.

Крштење, што га Лоти прими, имаћаше веома неочекиване последице, јер Лотица, у велу беличасте светлости, засветли у мраку веома фантастично, као каква визија; светлост причини те Лотица поста слична спектру, помоћу кога светлост неке тајанствене звезде осветли тамне и магловите предмете.

Сама Лотица није била свесна свога новог стања, те не могаše приметити свога изгледа.

Док се ово с Лотом догађало, Јозе беше утекао далеко с тога места, бежећи тако јуначки, да је мандолина све одскакала од његових плећа.

Најзад се и Лота срећно спасе и предузе пут ка месту где заједно становаху.

Јозе тамо стиже далеко пре. Беше изгубио кључ при бежању, те не могаše ући у кућу, већ остаде пред вратима сав занет невеселим мислима.

После свега то бејаше добро учинио!

Био је и одвише суров спрема добре Лотице и за то је праведно кажњен. Гржа савести поче га полако обузимати, те и нехотице поче мислити о својим варљивим надама... Па шта најзад?... Оставиће се својих лудих снова и ожениће се красном Лотицом, која му је најбоља прилика; признаће пред њом свој грех и молиће је за опроштај!

Али где је Лота?... Кад изненади свога неверног драгана под Пепиним прозорима изгледало је као да нешто особито смера; имаћаше нечега кобнога у погледу, што је и Јозеа ужаснуло... Ах! Боже мој!... Можда је у истини извршила своју претњу?... Праведно небо, можда се убила?... И сиротог Јозеа поче обливати хладни зној на ову ужасну помисао.

Казао сам да Јозе не беше сасвим рђав, зато га и сама помисао, да би он био узрок тој ужасној несрећи, баци у очајне мисли.

Шта ли се то могло догодити с Лотицом?... Зашто се и она не поврати кући?...

Несрећни Јозе баци се на земљу и избуљи очи у мрак, е да ли је неће од куда опавити, како хита ка њиховој кућици....

А у дотле светлој ноћи, почеше да се вију густе и мрачне облаци, као да се и сама природа ражљути на невернога гитаристу, што сеђаше пред кућом мучен грозним слутњама.

У том тренутку нешто бело, магловито, са зрачним

венцем око главе, појави се с краја улице и упути се право к њему.

Срце му силовито залупа. Јозе хтеде узвикнути, али му глас изумираше у грлу.

Лота, његова Лота беше пред њим.... Не истинска Лота већ њена сенка, њен спектар или њен дух... Лота која се убила и чија душа сада долази да га обаспе прекорима и да га нагони на кајање... А, међутим, спектар се приближује све ближе и ближе, полако, као какво надземаљско биће, што не опажа ништа око себе.

Јозе сав обамре а које од страха, немајући куда натраг измаћи, појури пред појаву и завапи за милост:

— Опрости. Лота! Опрости! Мрмљаше он скрушеним гласом и са склопљеним рукама.

Лота, — јер то беше у истини она; у својој фосфорисаној одећи — Лота се нађе у великом чуду, слушајући овај очајнички глас.

— Опрости, Лота! Опрости! — понављаше глас; оженићу се само тобом, ако си још жива; а ако си умрла, сићућу и ја у гроб.

И даље се низаху све страсније речи. Он вољаше увек њу и само њу! Био је велики глупак, што је трчао за срцем и руком друге! Сирота Лота!.. Он није знао колико му је она драга и колико је воли! Неће да је надживи ни за цигло један сат!

Лота најзад познаде глас свога драгана и у себи се веома зарадова овој слаткој љубавној музици, што беше умеснија и истинитија од најстрасније серенаде.

Она сва занета слушаше ове страсне речи и своје име понављано без престачка, нагласком звучним и заносним.

— Да ли је све то истина, Јозе, што ми говориш? — промрмља она слатким гласом.

Јозе се у мало не обнезвани, чувши њен глас. — Истина је! Тако ми Бога, истина је! Моја најмилија Лотице.

Она му пружи своју руку и баш у том тренутку небо се разведри, као да је неки ветар растурио облаке; мало после појави се беличаста светлост призорја, што се као прах дана подиже на хоризонту.

Прва светлост новог дана брзо одагна фантастичку Лотину одећу, од фосфора, који, као што је познато, светли само у потпуном мраку.

Сада је Лотица могла јасно да види и првим погледом угледа Јозеа, који још беше на коленима пред њом.

Завољи се да га посматра у својој наивној радости и да се спрема на његове љубавне заклетве, које он и даље све бурније продужаваше, јер му се учини, да никад Лотица није била тако бајна, као сада, при излазу из свога магловитог покроба.

Јозе је доиста био искрен, јер ће одвести добру Лотицу пред олтар кроз месец дана.

VI

А Пепа? А доктор Флерантес?... Боже мој! све иде за дивно чудо код њих. Пепин рођак вратио се и сад њих двоје уговарају да се узму, те ће се тако поштовани доктор моћи у будуће искључиво одати утамањивању мишева, који при корену оглођу најлепше цветове његовог врта.

с француског Милутин Н. Мићкић

БОЉЕ ИКАД НЕГО НИКАД

КРИТИЧКА ОПАЖАЊА Ив. Гончарова

(НАСТАВАК)

Будући уметник једном ће показати како су устале после горких опита и до чега су порасле руске Вјере на путу разумног, свесног живота!

Рајски у посвети свога романа деје лаку скицу руских женскиња у далекј будућности. То је његов идеал женски.

„Усхићавајући се вашом лепотом, вашом истинском снагом, *женском љубављу*, — пише он, сликао сам слабом руком жену; надао сам се да ћете видети у њој рефлекс не само лепоте облика него и рефлекс све дражести ваши најбољих снага*.

„Ми нисмо једнаки: ви сте виши од нас, ви сте силе; ми смо ваше оруђе, слуге, ми смо готови да учинимо све; а ви, рађајући нас, чувајте нас као провиђење, васпитавајте, учите раду, човечности, добру и оној љубави коју је Творац усадио у нашим срцима, и ми ћемо поћи за вама тамо где је све свршено, где је вечна лепота!“

То јест: *Створите нас поново за духовни живот као што сте нас створили телесно* — ето где је ваша задаћа.“

„Ми смо творци у једном раду: у науци, у уметности, у стварању спољне природе: ми смо спољашњи радници. Ви сте творци и васпитачи људи, ви сте право најбоље Божје оруђе“ и т. д.

Рајски верује у ту велику будућност руске жене. видећи каква се сила у кобном тренутку пробудила у души скрушене старице. Ако је она била снажна у својој охолој власти, то је у бури нашла још више снаге „да сноси ударе“ и да величанствено страдала, не падајући у грех.“

За ове стране где бабушка уздишући лута по стрменитом Поволожју, по обронку, по пољима, у некаквој несвесности, у трзањима због свога „греха“ који је по њену мишљењу упропастио Вјеру, за ове стране корили су ме као за неке црте туђе руском женскињу.

Црте душевне величине туђе руском женскињу?!

Код мене је изнесен паралелно тој старици цео низ „женских нијанса“, великих страдалтељки које су живе у мирној, срећној средини, које дотле ничим особитим нису биле истакнуте, као и бабушка, и које су наједанпут показале много снаге у одлучним и страшним тренуцима живота. Новгородска Марта, прогнане руске царице, жене декабриста и друге жртве судбине у којима није сиромашан ни стари ни нови летопис рускога живота.

„Не личи на сеоску старицу!“ говорили су ми т. ј. нереално је, натегнуто и штакасто.

Можда сам донекле то и сам осећао када сам сликао, и због тога сам ту скицу приписао несталној и бурној фантазији Рајскога. У осталом, ја висам такав поклоник реализма да не допуштам одступања од њега, кад би човек хтео да угоди реализму морао би сувише ограничавати па чак и сасвим одстрњивати фантазију

т. ј. упадати у сувопарност, безбојност, у место живих личности цртати силуете, калкад сасвим се одрицати поезије, и све у име неке тобожње истине! Но зар фантазија а с њом и поезија нису дате од природе човеку и зар не улазе у његову природу, дакле, и у живот, — па хоће ли бити истинито и реално ако их човек мишље?

Бабушка је победила себе видећи страдања слабе Вјере, спасла ју је самопрегорним сазнањем старога „греха“, али, на несрећу своју, увидела је да је и то није сасвим извукло из понора.

Она је позвала у помоћ Тушина, или, боље рећи, он се јавио сам, без позива, да дефинитивно спасе Вјеру.

Тушинова личност оцртана је код мене на два три места. То је бесвесни, нови човек каква је истесао сам живот. Он је прост јер је створен такав, он ради јер друкчије не разуме живот као што не разуме и то како је могућно познати Вјеру и не завоleti је. Он паметно т. ј. просто, здравим разумом, решава питања и свога и туђега живста, између осталог, бабушкина и Вјерина када су се ове обратиле к њему и иде својим путем сигурним, свесним кораком.

Њега су таквим створили његови природни здрави елементи и прилике његова живота и посла т. ј. дужности и реда. Он је прост, честит нормалан човек, разуме и љуби свој посао на који га је одредио сам његов живот. Природа му је дала таленат да буде човек и њему је остало да га не квари, да остане на своме месту. Сва је његова заслуга, по речима Рајскога, у том „да осети и да сачува у себи лепоту природне простоте.“ Веровати у ту простоту, бити искрен, разумети драж истине и живити у њој т. ј. имати срце и поштовати га „ако не више то колико и ум.“ У том је сва његова скица.

Тушин одавно господари на своме имању по рационалним начелима економије и строге правичности, он воли свој посао, и све нове идеје и преображаји њега су нашли готова.

Бабушка је своје нале, да дефинитивно извуче Вјеру из бездана и да јој пружи руку за остали пут, полагала у овога снажнога, простог човека.

И он је стао као „камени зид“ и оградио је од сваке провале.

„Дајте ми Вјеру, вели он кроза сузе очајања, ја ћу је пренети преко провале. Она ће под мојом заштитом бити скривена од свих непогода и заборавиће на провале. Та ако шума смета људима да иду напред, њу исеку, море преплове, брда пробију, и непрестано смели људи иду напред.“

Да, напред на прави нов посао који није ни обломски сан нити Волоховљево лутање без подлоге.

И Рајски, упознавши га добро, видео је да су Тушини наша права *цртача рала*, наша солидна *будућност*: када настане прави *рад* јавиће се уместо утописта *родници*, *Тушини* „на свима ступњима рускога друштва.“

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Садржај: „Заостали тво (песма)“ — „Двије подвале“ — „Нјезени часак (песма)“ — „Без рода и порода“ — „Утвара“ — „Боље икад него никад.“ —

Власник: Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровица. — уредник Јанко М. Веселиновић.